

מוטיבים גנסיניים

לזכר יצחק קצנלסון הנלבב

א. השיר

בקיץ תרע"ג, שנה אחת לפני פרוץ
מלחמת העולם הראשונה, יצא בוארשה קובץ
ספרותי גדול, שהיה שונה בתוכנו, ברוחו
ובחיצוניותו מן ה"כלל" הספרותי של הימים
ההם. שמו היה "נתיבות", ושורה שניה הסבירה:
"בימה חפשית לענייני החיים והספרות". היקף
הספרות העברית היה אז מצומצם מאד, עני
עד לידי דיכוי. ה"כלל" היה מיועד לאלפים
אחדים של קוראים, ובתוכם מספר לא-קטן
של אנשים משונים קצת, תמוהים וחביבים,
נאמנים מאד ללשון העברית. כל מה שחרג
מ"כלל" זה, כל מה שהלך בנתיב צדדי, היה
מכוון לבודדים בתוך בודדים, למאות ספורות
של כואבי ספרות, כואבי שלימות נפשית, מהם
רחוקים מאד משלימות נפשית, מהם סעורים,
מהם נצלים על כל מיני גחלים, פרטיות
והברתיות, מהם עומדים על גבול כל מיני
"שורות אחרונות".

הקובץ "נתיבות", שבכמה מדפיו היתה בקשת נתיבות, התכוון למאות הספורות
האלה. מן הנייר הטוב שלו, מן הדפוס הנקי ומשמות כמה מאמרים נשבה איזו קרירות,
ולשווא היה אדם מבקש בין דפי הספר ובין שורותיו משהו מאותו חום צעיר, שדפק
לפני שש-שבע שנים בחוברות "המעורר" הלונדוני של י. ח. ברנר. לכאורה, הרי לפחות
עשרה שמות של סופרים משותפים לזה ולזה, ואף-על-פי-כן גדול מאד ההבדל. אמנם,
הקובץ הוא "אחר"-י, מרדני, הוא מביא דברים משל מ. י. ברדיצ'בסקי ומשל ש. י.
איש הורוויץ, גם משל פרישמאן הספקן, ואף-על-פי-כן... כלומר: מה דרך-חיים
מורים הם? אם לא לכלל, לפחות – לפרט? מה הסיכום למעשה? אבל ספרות
היתה כאן, מידה של טעם היתה כאן; והיו שירים והיתה... נגינה בצורת סיפור גדול
מאת אורי ניסן גנסין. עשרות עמודים, גוש רצוף על פני שבעים-שמונים עמודים גדולים,
רחבי שורות. מרפרוף ראשון כבר היה ברור, שה"דבר" הוא גנסיני בתכלית, לא פשוט
ולא קל ולא נוה, שאין בו "עלילה", כביכול, אין התחלה, התפתחות וסוף, והשם המוזר
"אצל" לא היה עשוי להוליד במוח שום תמונה ברורה ולא משהו ברור בכלל. אבל
הוא היה ציורי קצת, השם, והצטרף יפה לשם "בטרם" של אותו גנסין עצמו ולשמות
"בינתיים" ו"הצדה" שלו. המוזר, לאחר שחזר ונשנה, שוב לא היה מוזר כל-כך. כבר
היתה לו פינה בהכרה.

עצם השם גנסין אמר לקוראיו: עלי שלכת זהובים, מילאנכוליים, דמדומים של
שחר ודמדומים שלאחר שקיעה, דמדומים של רגשות, אצילות, כובד יוצק יציבות, גם

התחטאות של איש דק-הבחנות, ועם זה גם צלילי נעורים, צלילי משובה של נערות חולמות מאוהבות, צלילים בכלל, דברי חיים בכלל, דברי אמת, וכל זה טווי מראות בלי סוף: איבי נחלים, גשרי קורות, צפצפות אפלולות, צמרות מיתמרות, הוזות, עבים, עלה נושר, אָד-לילה זוחל.

שם זה כשהיה בא, לא לעתים קרובות, בחוברת של ירחון או בגליון של שבועון, היה כמין כוכב לא-גדול, רחוק מאד, נוצץ, קורץ, פכה לרגעים וניצת לרגעים, קורא אליו ודוחה מאליו.

היה כמובן, רצון חזק לדעת משהו על סופר זה. מה היא סביבת גידולו? מה פינת מוצאו הגיאוגרפי? מה דמותו? מה דרך הלך עד שהגיע אלינו, אלינו דווקא, אל הספרות העברית החדשה, שהיא לעתים כל-כך טבעית לנו, ולעתים לא כל-כך טבעית לנו. אבל הוא הוסיף להיות ולהיחשב לסופר צעיר, שאין מספרים ברבים את תולדות-חיו. ידעו, זכרו, כי לפני כמה שנים – והיה נדמה: לפני הרבה שנים – יצא ב"תושיה" ספר לא-גדול של סיפורים נעימים למקרא, מודרניים, כתובים בטעם "נובילות" אירופיות רגילות. ובכן? האומנם הוא-הוא שכתב אחר-כך את העמודים האחדים של "הצדה"? קוראים מסורים זכרו – ובחיוך היו נזכרים בכך – שלפני שנים אחדות נתפרסמה בעתונים העבריים, שמספרם אותה שנה, 1906, שלושה או ארבעה (כולל יומיים שבועיים וחדשיים) מודעה מלבבת על הוצאת-ספרים חדשה, מבטחת לעשות גדולות, בשם חדש, מעיד על היסוסים: "נסיונות". דובר שם על תרגומים לא רק ממופאסאן ומצ'כוב ומדוסטויבסקי, אלא גם ממטרלינק ומטטמייאָר ומן הסקאנדינאביים, והוזכרה גם ספרות עברית צעירה מקורית ונרמז אף על תרגומים מעברית לרוסית. אלא שכתובתה של הוצאת ספרים נועזה זו היתה – שוב חיוך – לא וארשה ולא וילנה, לא אודיסה ולא ברלין, כי אם... פּוֹצ'פּ – קרי – פּוֹצ'פּ – עיירה בצפון מערב אוקראינה, שלשמה היתה חובה להוסיף את שם הפלך צ'רניגוב. להוצאה זו היה צמוד שמו של א. נ. גנסין. הוא "נסיונות", הוא פּוֹצ'פּ, הוא קורא להרחבה בספרות. שם ה"רידקציה" וה"אדמיניסטרציה". הוי, כמה ודאי הצטער הוא עצמו על שלא ראה מראש את חורבן כל הבנין הנישא הזה מיד לאחר היווסדו! כלל וכלל לא נאה לתכונת הספקנות של בעל מבנה נפשי כשלו. כי ה"הוצאה" גוועה בחשאי לאחר שהביאה לקוראים העבריים שתי חוברות יתומות, קטנות, צנומות, לבנות, נעימות ורעננות בניירן ובדפוסן, באחת עשרים ושנים עמודים זעירים, ובאחת שלשים ושנים עמודים כאלה, והן מודפסות, החוברות, לא ב... ולא ב... כנ"ל, אלא דווקא בלונדון, באותיות החמודות של פטיט-ה"מעורר". הראשונה: שלושה סיפורים קצרים מאד משל צ'כוב הרוסי, תרגום א. נ. גנסין; השנייה: סיפור בשם "בינתיים" מאת א. נ. גנסין.

לא. אין זה סופר מן ה"פלל" הוא בירכתיים. אבל יש בו ענין. אתו אפשר ללכת כברת-דרך בחיים, אולי לא ארוכה ביותר, אבל חשובה. וכשיצחק קצנלסון, זכרונו לברכה, היה חוזר מוארשה ללודז עיר-מגוריו והיה מספר על סופרים, כלומר מתאר את פרץ ואת פרישמאן, את זה ואת זה במידה גדולה של יראת-כבוד, כתלמיד המדבר על רבותיו, והיה עובר אחר-כך אל דינהזון, וכאן כבר היו עיניו מחייכות ומתנוצצות מטוב-לב, ופניו וידיו וכל קצנלסון כולו היו "מראים", בעוויות ובתנועות ובהליכות-צעדים לכאן ולכאן, כיצד דינהזון מדבר בנעימות וכיצד הוא מכין טה ומזוג טה לאורחו וכו' וכו', והיה "מציג" את נומברג ואת סופר פלוני ואת משורר אלמוני, את זה שהוא "נחבא אל הפינה" ואת זה שהוא "בור, ממש בור", היה מגיע לבסוף אל האחרון, תמיד היה זה האחרון: גנסין. מיד היו העוויות, התיאטרון, פוסקים, הקול היה נעשה נמוך, כל הטון

היה משתנה, ואת השליחות היו עושים רק העיניים, שרירי הפנים, וביחוד השפתיים הדקות, המביעות.

– וראיתי את גנסין.

הפסקה, ולאחריה :

– גבוה.

ועיניו מתרחבות, הראש מונע קצת, במתינות, לצד השומע, והשפתיים הדקות מתהדקות, מתכווצות לשרבוב מפותל, לקו דק, אומר אילמות מכוונת : לא ; על זה תטא הוא להרבות דברים.

והרחבה חדשה של העיניים, הרכנה קלה של הראש ומבט מסכם היו כאילו מודיעים :

די ! הפוגה !

בין הדפים של הסיפור "אצל" בקובץ "נתיבות" היתה תמונה של א. נ. גנסין. איזו מנוחה ! איזו התאמצות פנימית לשמור על שקט חיצוני ! עיניו הביטו לעיני המתבונן בו ולא הרפו ממנו וליוו אותו לכל פינה שפנה. נדמה, ברוסית : *томные глаза* * אבל עמוקות, צופנות עצב. לפני חדשים מעטים, בתחילת האביב, היה שמו של א. נ. גנסין בתוך מסגרת שחורה. אז לא היתה תמונה, והדברים שנדפסו בסמוך לידיעה על המוות לא גילו הרבה. ואולם אחר-כך, כשבא אשר ביילין וסיפר ב"הצפירה" – בשנינות, בכשרון ובטעם – על הליכות א. נ. גנסין בלונדון, וכשליום השלושים נדפס באותה "הצפירה" פיליטון גדול מאת ד. פרישמאן, שצייר את גנסין וסיפר על גלגולי כתב-היד של הסיפור "הצדה" ותיאר את חברות האנשים, שהלכה אחרי הארון בחוצות וארשה ביום אביב מוקדם – רב מאד העניין במחבר "הצדה", "בטרם" וכו'. פרטים ! הבו עוד פרטים ! היה זה שנה תמימה לפני שיצא בירושלים, בידי י. ח. ברנר, קובץ-הזכרון "הצדה". אבל בספר "נתיבות" עצמו, בסופו כמעט, היו שני עמודים מוקדשים לזכרו של גנסין. הכותב – ר' בנימין, ושם הדברים : "כינור כי ינופץ..".

זהו. מאותם ה"כינורות", שלכתחילה כאילו נגזר עליהם ש"ינופצו".

רועש הכרך, רבבות בני אדם מהלכים ברחובות, נוסעים בחשמליות מקצה כרך עד קצה כרך. לודו. המולה. ואולם כשאתה מגיע עד מספרי הבתים שלמעלה ממאתים ברחובות הראשיים של העיר, כבר יש אפשרות להלך בין מעטים, בודדים, לא נדחפים כל-כך, יש ואדם מהלך כאן במתינות, רואה את המקיף אותו, רואה עיניים, עיניים, ודמיונו נתון לתמונות.

– כינור...

והיה אותה שעה נמשך לעצב מעין רגש של סיפוק מתוק, מתוק ונוקב כאחד, על שגם לנו, לשבט העברי היקר, המוזר, יש מאותו סוג של סופרים-משוררים, שמצוי הוא בכל ספרות – "כינורות", העוזבים את החיים בצעירותם. מתלבלבים ודועכים בלבובם. גנסין הוא חוליה. מיכ"ל, הפרח הענוג, היה "כינור". מ. צ. מאנה, שעזב את החיים בשנת העשרים ושבע לחייו, היה "כינור". עכשיו הלך אחריהם א. נ. גנסין. חולים היו. כולם חולים היו. כאלה ולא חולים יהיו ? כאלה בריאים יהיו בזה הסבך המביעת ששמו מציאות ?

אזיר שעות-הערב המוקדמות צונן. אל האוזן מגיע שאון מרכז הכרך. סתיו. יכול איפוא אדם לשוב בחשמלית אל שולחן-הספרים שלו ולקרוא, להמשיך לקרוא ב"אצל". הנפש העיקרית ב"אצל" נקראת בשם הצלול אפרים מרגלית. נערות מסביב לו, ויש שנערה דומה לנערה, וקשה לשמור בזכרון את הדמויות של זו ושל זו. יש ונערה

* עינים כמהות-לאות.

כותבת מכתב, והשורות הן כמו חלקת-דשא בין קטעי הסיפור המרוכזים, המגובשים, המסורבלים, שלעיתים אתה רואה לך צורך לחזור ולקרוא אותם, ויש – לחזור ולקרוא אותם בשלישית, ורק אחר כך אתה נכבש להם וקשה לך להינתק מהם. זינה ודינה, וירה, רוחמה ועוד. ונערה אחת מכתוב גנסין שירה צלולה, עזה, זולפת בחגיגות, שאם קראת אותה פעמיים אתה זוכר אותה ימים רבים, עד תום, ללא שיור על כל חלקיה וציוריה:

וְהִיא כִּי יָשׁוּב מִנְדוּ וַיָּבֹא אֶל אֶרְצִי
אֲנִי אֶהְיֶה שְׁלֹנָה.

בהמשך, לאחר שש או שבע שורות :
כִּי יוֹשֵׁט לִי יָדוֹ לְשָׁלוֹם –

— — —
אֶקְבֵּל בְּרוּחַ שׁוֹקֵטָה.

ובמפנה, בחלק השני, המערה את כל התשוקה של זו ה"מיללה", כזאבה בחורה, ביסורים לאהבה":

וְאוֹלָם אִם יִגְרוֹם מְזֵלִי וְהוּא יִקְוֹד אֶת נְוִי – — —

ובתחילת שורות ההתפרקות :

אֶשְׁתַּחֲוֶה וְאֶשְׁק לּוֹ בְּתֹהוֹ – — —

היתה מצטיירת תמונה : בסוף קיץ זה, שנת תרע"ג, 1913, קוראים מאות אחדות של אוהבי ספרות, של כואבי ספרות עברית, באודיסה ובוילנה, בלבוב ובלונדון, בארצות-הברית ובקצוות סיביריה ואוסטרליה, שירה מופלאה זו שב"אצל" ומפרפרים וחוזרים וקוראים אותה. ומרה מאד עליהם ההכרה, כי אין כמעט נשים קוראות את השורות האלה. הלא הן צריכות לקרוא שירה זו שלהן. לא. זינה ודינה, רוחמה, וירה – הן שב"אצל" והן שבמציאות – לשונן היא רוסית, פולנית...

בין המשתתפים בקובץ "נתיבות" היה גם יצחק קצנלסון. אבל לא את שירו הוא, "אהבה" הוא קורא באזני באי ביתו המרוכים. באזני שומעי שירה הוא קורא דווקא את "והיה כי ישוב מנדו ויבוא אל ארצי" של א. נ. גנסין. ואין צורך כלל בספר הגדול, הכבד, "נתיבות". כבר מועתק השיר בכתב-יד עגול, עליז, שובב, לא פזיז, ברור ובהיר, מחבב על הקורא את הכתוב, ונישא הוא, השיר, כאוצר יקר, בכיס בגדו שלו, של יצחק קצנלסון. כי לא אלמן ישראל אפילו בכרך גועש זה של לודז'. ויש באזני מי לקרוא שיר עברי טוב. מעטים מאד, אבל יש. אפשר גם לעצור יד ברחוב, לשלב יד בידו, למשוך אותו בשעת בין-המששות זו אל עמוד הפנס הסמוך, להוציא את דף-הנייר הארוך והצר, וכאן לקרוא בקול לא רם : "אני אהיה שלוה... ברוח שוקטה... מללה..."

ובעקר שמור השיר לקריאה באזני מרת א. ד. הידידה חכמת-הלב, טובת-הלב, טובת-הטעם, המיטיבה כל-כך להרגיש דברי ספרות אמיתיים. בנים בבית, בנות, גם אלה חביבים מאד ויקרים, אבל האם עולה עליהם בחמימות-מזג, בפיקחות, בחן-נשים מקרב, מרגיע ומשכיח קשיי יום וסבכי חיים. האם לה לא יקרא השיר הנוקב הזה, פרפור זועק של אשה אוהבת ?

ייקרא. כלומר : ייקרא בתרגום מעברית ליוונית. בתכלית האחריות לכל ציור ולכל פרט. לאט. בקול נמוך. בשליחת מבט מוסיף-הסבר ובפרפור-חיוך מסיים-רושם.

אחרי הקריאה – עייפות גדולה ושתיקה ממושכת. בערב מן הערבים של השבוע שעבר כבר סופר על סיפור חדש זה ששמו "אצל" וכבר תוארו אפרים מרגלית וכל עדת הנערות שמסביב לו. גם על א. נ. גנסין עצמו כבר דובר וסופר הרבה.

ולא ידע אז איש מבין קוראי "אצל" שב"נתיבות", כי מקורו של השיר, עופרו, לא בידי א. נ. גנסין נכתב. נערה כתבה אותו. נערה שמסיבות החיים הביאו אותה אל בין סביבת החיים של א. נ. גנסין. ומעונת-אהבה אליו כתבה, ברעד ובהתאמצות עצומה, שיר רוסי אליו. שעה היתה, בעיר סוראז', ב-1907, ושורות נחצבו, נולדו בעצבון, ונוסחו כך :

Если он придет в мой город,
Я буду спокойна;
Если я увижу его,
Я буду спокойна;
Если он в глаза мои посмотрит,
Я их одену спокойствием мрака;
Если он мне руку протянет,
Я легко и свободно отвечу ему
на пожатье.

Если-же случайно он проночуе
Со мной в одном доме,
Я тихо-тихонько подкрадусь к его
кровати,
И когда он, незнающий в трепете
сна,
Будет лежать предо мною,
Я его в грудь поцелую.
Откину покров и в грудь поцелую.

И будет мой поцелуй — убийца.
Его кровь, его сердце я выпью
В моем поцелуе
И будет кровь утоленьем
Для страсти больной, одинокой,
Для страсти, не знающей ласк
И не целовавшей со дня рождения
До дня увядания.

אותה נערה, צילה לוויין, ילידת בופרויסק היתה. אחר-כך – תלמידת הגימנסיה הרוסית בעיר נובוזיבקוב. אחר-כך התגוררה לסירוגין בקיוב ובוארשה ושתי פעמים באה גם לפוצ'פ של גנסין. כשהיתה ילדה בת עשר כבר כתבה שירים רוסיים. עברית לא ידעה. בשנת 1912, שנה לפני מות א. נ. ג., נדדה לאמריקה והיא כבר נשואה ואם. במרוצת הימים והיא – המשוררת-המספרת המקובלת בספרות היודית צילה דראפקין. עשרים שנה לאחר מות גנסין, ב-1933, רשמה צ. ד. במכתב פרטי, שלוח אל איש שלא ראה מימיו את גנסין, כמה קטעי דברים על זה האחרון. בהמיית רגשות, כמלווה את השיר הרוסי הנ"ל, שהיה לוט במכתב, כתבה, בין השאר, מעיר לא-גדולה בארצות-הברית לתושב עיר בארץ-ישראל :

"כתבתי את השיר בהיותי בת שמונה-עשרה, שנה אחת אחרי התוודעי לגנסין. – לא הרפתה ממני, הציקה לי, המחשבה על איבוד עצמי לדעת, אף הוצאתי אל הפועל איבוד זה בפוצ'פ, במלון מ-סקי, (תליתי עצמי בעניבה שענבתי ממחלפותי, והן, המחלפות, – – כשהכרתי כבר לא היתה אתי)".

בהמשך :

"כבר הייתי בת עשרים ושלוש עת שלחתי את השיר לגנסין באחד ממכתבי האחרונים אליו לפני צאתי לאמריקה".
במשך חמש שנים לא ידע, איפוא, א. נ. גנסין על אודות השיר. ידעו עליו חברות מעטות מאד, מן הקרובות ביותר אל הכותבת.

"ב-1917 התחלתי לתרגם את שירי הרוסיים ליהודית. קראו אותם – – והמשורר – – העיר שהשיר 'הנשיקה' לקוח מגנסין. – נמצא שגנסין אל שְלו לקחני, אל ביתו, ומקום ייחד לי בסיפור שלו".

התרגום היודי נדפס באחד השבועונים בשנת 1918, ולאחר שנים, בהקדשה לא. נ. גנסין, בקובץ-השירים של צ. ד. : "אין הייסן ווינט" ("ברוח הלוהטת"). בנוסח היודית אחר הוא הקצב, העיבוד מלוטש, אבל :

איך וועל אים באַגעגענען רואיק מיט בלומען,	נאַר אויב ער וועט האָפֿן זיין נאַכטיקע רוי
ווען ער וועט אין שטאַט צו מיר קומען,	מיט מיר אין איין הויז –
און אַ רואיקייט וועט מיין פנים באַוועבן,	שטיל צו זיין פעט קריך איך צו,
ווען איך וועל די בלומען אים געבן.	שטיל אין דער נאַכט, ווי אַ מויז.

און סיי ער וועט זיין פון גוטע חלומות געוויגט,
סיי פון אַ חלום אַ שווערן געשטיקט –
ער איז מיינער, אַזוי ווי ער ליגט.

איך עפן זיין צודעק און קוש אים זיין ברוסט,
און דורשטיק טרינק איך זיין בלוט,
און עס ווערט מיט אַמאַל אַזוי לייכט, אַזוי גוט –
מיין קראַנקע מיין איינזאַמע ליבע
דורשט נאָך זיין בלוט.

ובמכתב פרטי אחר, באותו נושא : "לא צויין שם * שמי. אז לא היה צורך בכך. והוא, הסיפור, הן אחרון היה לו ונדפס אחר מותו. – הייתי אז נערה אלמונית. השיר למענו נכתב, אליו, והיה לקנין שלו ומותר היה לו לעשות בו ככל אשר רצה".

חדשים לא-רבים לפני היכתב הדברים המצוטטים מתוך המכתבים, בנובמבר 1932, הדפיסה צ. ד. בירחון "צוקונפט" מעין סיפור, מעין רישום אַבטוביוגרפי מוסווה, ויודוי, כתוב ברטט רב. עבר רחוק. כרך. תחילת חורף. שלג. נערות שתיים. ועוד שתי נערות – אחיות. ועוד נערה. כולן שואפות צלו של איש גבה קומה, אציל, סופר, שקשרים לו עם ירחון עברי לונדוני. לא פורש שם שמו של א. נ. גנסין. גם שם "המעורר" לא הזכר. לא מאמר הוא הדבר, ולא פרקים שקוראים להם "זכרונות". אבל בכל הפרקים כולם – גנסין, מוטיבים גנסיניים. ותורגם הסיפור-הוידוי לעברית וניתן ב"מוסף" ל"דבר" למלאות עשרים שנה למות א. נ. גנסין (אפריל 1933).

ב. שבע אגרות

לפני שנים אחדות הגיעו לארץ מארצות הברית שבע אגרות כתובות בידי א. נ. גנסין אל צילה לויין-דראפקין בשנות 1907 – 1908 ובשנת 1911. הן היו מיועדות לפרסום בכרך האגרות של "כתבי אורי-ניסן גנסין"**. בשל איחור בואן לא הובאו האגרות באוסף והן עכשיו כאן, בתרגום מלשונן הרוסית.

* ב"אצל".

** "ספרית פועלים", 1946.

ראשונה

[לונדון, 30.4.1907 – טופס "דער אידישער זשורנאל"].

בת ריב ומדון אַת, צילה, עד בלי די! לאַיירוב¹ כתבתי ובקשתי ממנו לדרוש בשלום הפייטנית ולא של הזמרת, ומה לך כי נזעקת אַת, ומדוע סובר גם איירוב, כי אליך התכוונתי? ² זאת – לאגרת הגלויה שלך; ואשר לאגת הסגורה שלך, שאני קראתי אותה באותו עונג גופו שבו אני קורא את כל האגרות שלך, שאין הן כנות חלילה, אך מוספגות הן, מבושמות, אותו קורטוב נפשיות שובה, שאני כל-כך אוהב אותה (ואַת אולי גם אינך משערת לך זאת) – עליה לא אשיב לך כלל אלא לאחר שאקבל את סופה.

באתי הנה היום. כתובתי ידועה לך: Mile End Rd.

אוריניסן.

¹ ממכרי א. נ. ג. גנסין כתב, כנראה: "בשלום המשוררת" ותרגום המלה מעברית לרוסית גרם לטעות שבין "פייטנית" ל"זמרת".

שניה

[לונדון, 5.6.1907 – טופס "המעורר"].

התדעי מה אני לך צילה? הכיני לך פוטוגראפיה הגונה ושלחי לי את תמונתך.

אני אחכה לה.

ומה עוד? בענין זה שהנה קשה לך, האמיני כי רציתי "לאמור" לך כמה מילים "טובות", אלא שרוח שעמום אחזה בי וחדלתי מכך. מוטב בלי מילים אלה. חי נפשי, צילה. כלום לא ידוע לך שפך צריך להיות? ויתר על כן: אם לשפמותך לא יהיה "קשה", הרי בכלל אין מי שיהיה לו קשה. יקחני אופל: לא רציתי, והנה נפלט מפי, על כן – ארור השטן! – את תמונתך שלחי לי.

והבחינות האלה שלך – מתי יהיה להן סוף?

היי שלום

אוריניסן.

¹ לקבלת תעודת בגרות.

שלישית

[לונדון, טופס ה"מעורר", תאריך אין].

בקשי, צילה, ומצאי את ז'ניה¹. מצאי אותה – אלא ודאי לא תספיקי למצוא אותה. אתמול ושלשום אהבתי אותה, שני ימים תמימים אהבתי אותה באהבת... אח את אחותו. כשם שאוהב את אחי בשרי² – הוי, אין אַת מכירה אותו! ודאי לא תספיקי, צר לי. ומלבד זאת נקמנית אַת, ידעתי, כחתולה ממש. הוי, אלי, אלי, מה יהיה בסופו של כל זה? היא, המיסים המסכנה³ שלי, כל רוחה עכורה עליה: אני, התיאבון שלי פג ונעלם; רגש הפודינג שלה, של המסכנה, כל כך נפגע בימים האחרונים – הוי, אלי, אלי!

הכרזה יהיה לעשות משהו חותך. בקרוב, בקרוב מאד, יהיה שינוי בכתבתי. – ישנו משורר, השולח הנה מזמן לזמן שירים והנוהג לכתוב בכל פעם: "בקרוב יהיו שינויים חשובים בחיי ובבוא היום אודיע לכם". כך עם כל שיר ושיר. והשירים שהוא כותב – בעצם טובים הם. אני, שירים איני כותב עדיין, אלא שגם אני אודיע לך בבוא היום. עיקר שכחתי: נדמה לי, שאַת עשית רושם על ביכובסקי⁴. כדאי לך לברר את הדבר. אין מקום להמשיך⁵.

¹ ז'. דבורקין – מן המכרות של א. נ. ג. ² מנחם גנסין. ³ בעלת הדירה של ג.

⁴ שמעון ב. – מידידי א. נ. ג. וי. ח. ברנר: ראה אגרות א. נ. ג. ב"כתבי אורי ניסן גנסין", כרך ג', ו"אגרות י. ח. ברנר", כרך א' וב'. ⁵ אין חתימה.

רביעית

[לונדון, 23.9.1907 – טופס ה"מעורר"].
יפה עשית, צילה, ואצלי אין כל חדש, חוץ משינוי כתובת בלבד. הקדחת בשל ז'ניה כבר עברה, אם כי לא אדע אם לחלוטין. אני מרגיש את עצמי בטוב ואצא מכאן בימים הקרובים. ואת, צילה, All right, כנראה. מה טוב הדבר והיי שלום.

P. S. היי שלום. אוריניסן

זה – משום שנזכרתי מה דרך "נשים" כשהן כותבות מכתבים. הן, למשל, מסיימות : "בעלי איננו בבית". אחרי זה – חתימה. אחרי זה – "עיקר שכחתי" : "בעלי איננו בבית". צחקי עד בלי די, ואני נוסע ל-Seven Sisters Road. עח הענין, שגם אני אוהב אותך ובאהבה שאין לה גבול – בפעם הבאה.

Adieu, mein lieber Augustin ! N¹ – אבגוסטין זה מקשקש עתה vis a vis לחלוני : שמה נכנסה לגור איזה גרמנית [שורה מחוקה].
הנה מחקתי גם אני. את המחוק אצלך אתאמץ לברר ולקרוא. ברצינות.

¹ זמר גרמני : "שלום לך, אבגוסטין חביב שלי".

חמישית

[ירושלים, מאי 1908]

Jerusalem – נאה היא ארץ-מולדתי !

הוי, צילה, כמה נאה היא ארץ "מולדתי". כשעליתי היום לעצם "ראש" טור-מלכא¹ נדמה נדמה לי, כי עיני רואות את סוראז². וכשאחרי זה חלף-עבר רוח-סער ותקע-צחק לי : "איכה כילית את ימי העלומים שלך!"³ הובן לי מיד, כי רק שתי דרכים לי : או להפיל עצמי למטה, אל תוך תהום זו, או לרדת, בלא כל שהיות, במדרגות הקטנות ולכתוב מיד מכתבים אל כל הנערות-המכרות שלי. ובחרתי בדרך האחרונה. ויפה בחרתי. יפה מאד בחרתי. כי הצלי שהוגש לי אחר כך לארוחת הצהריים – לא אכלתי כמוהו בכל ימי חיי. ובת בעלת הבית, ימימה התמירה, ששיניים ארוכות לה, ללא ברק, היתה היום ⁴ besonders mild. יפה בחרתי.

ומה אצלך ? הן עתה, נדמה, חודש מאי – מה יעשה איפוא בסירה שאת אמרת לנענע ברגש רוגזה וזעם ?⁵ ⁶ Wo ist die Katze und wo das Wasser ? צילה, צילה, הנה נזכרתי. פעם אחת כתבת אלי : "חשבת בלבי שאוכל לחיות". היי שלום. [שורה מחוקה]⁷

¹ מגדל המנזר הרוסי על הר-הזיתים בירושלים. ² עיירה בסביבת המולדת של א. נ. ג. ³ בלשון השיר "בבית הכלא" לפול ורלן. ⁴ גרמנית : חביבה ביותר. ⁵ בתשובה לדברי צ. ל. , שכתבה על שיט בסירה בימי הקיץ הקרובים. ⁶ גרמנית : "היכן הוא החתול והיכן הוא הנחל ?" – כלומר : מרחק מפריד בינינו ואין אחיזה לחלומות. ⁷ אין חתימה.

ששית

[פּוֹצ'פּ, 29.9.1911]

הרי לך "כמה מילים" ממני ולא תהיה ידך, צילה, כבולה. אך האם באמת את אומרת לכתוב ולספר ? אני כל-כך אשמח לזאת. אני, למשל, מתאוה לדעת, מה סיבה שכתב-ידך נשתנה כל-כך. מלבד זאת קפצי לדעת, אם אמת בדבר שסיפרו לי, כי היית באמריקה (הוי, אנשי בופרוויסק אלה ואמריקה שלהם !) ועוד : האם כנכון תפסתי "אפרוח"¹ זה שלך ? ועוד ועוד ועוד – אכן, צילה, כתבי, כתבי.
ואשר ל"חדר הצהוב" שלך הרי היה כולו, עליו השלום, למאכולת אש, הוא וה"נו" שלו, ובמקום שלפנים "התרחש דבר מותך"² נבנה וקם בית-מקדח נמוך-תקרה ובית-גלב

בצדו ועל גביהם עורבים צורחים. אנא, באמת כתבי, צילה, על חייך עתה. והיי, במידת האפשר, שלום.

אוריניסן.

מה סיבה שכל-כך נשתנה כתב ידך ?

¹ בנה הפעוט, בן השנתיים, של צ. ד. ² רמז לנסיון ההתאבדות של מקבלת המכתב : לעיל, פרק "השיר" קטע "כתבתי את השיר".

שביעית

[פוצ'פ, 24.11.1911]

לא עניתי לך, צילה, במקצת משום שהייתי חולה מעט (עד היום לא יצאתי מביתי), והעיקר משום שלא ידעתי, לחלוטין לא ידעתי, מה להגיד לך. צריך אני להודות, כי בשאלות ממין זה אני אובד עצות במידה שאין לשער אותה, והדברים שכתבת לי על האנשים המוצאים עוז בלבם ואומרים לך בוודאות גמורה : "אל תסעי" מוסיפים רפיון על רפיוני ואני אובד עצות בהחלט. ולפיכך לא אוכל ל"הגיד" לך משהו, כלשונך, ולא ל"יעץ", אלא רק לשוחח אתך בענין זה, וספק אם יש בכך מן המביא לאיזה מוצא שהוא. כלומר : אף ל"שוחח" לא אוכל הרבה.

ראשית, נדמה לי, כי כל אלה היעקובים והשמואלים וכיוצא בהם, האומרים לך בוודאות כל-כך גמורה, שאין את צריכה לנסוע, אין הם אנשים כנים, ככל האנשים הזרים, הרואים חובה לעצמם להגיד לך משהו מוחלט, בלתי מוטל בפקפוק, אם משום שהם אנשים חכמים ואם משום שהם גדולים ממך בשנים ; ואם, להיפך, כנים הם, כלומר רוצים להיות כנים (הן אני אינני מכיר אותם), הרי צריך אני להסיק, כי את מביאה לפני את דבריהם שלא כפי שנאמרו באמת, שאם לא כן הרי אין הם אנשים חכמים או ש – – – כי אני, לטעמי, אין אני רואה לפני החלטה כל כך פשוטה וחרוצה. את, סלחי לי, צילה, אם אוסיף ואגיד לך, שלי נדמה לעתים, כי על יחסך אל – – משפיעה העובדה, שאנשים פיקחים ומעמיקים כאלה – – לא. איש זר לא ילמד אותך בינה, ואיש קרוב לא יתן ולא יוסיף לך מאומה, חוץ אולי מהקלה לשעה, או, כפי שאת מכנה דבר זה, חיזוק לשעה. רק את לבדך יכולה להושיע לך. את והפעוט השמנמן שלך, ה – – ¹, לדברך, ללכת לכל מקום שהוא. מלבדכם שום איש. בהחלט.

ועוד משהו. הגידי לי צילה : אילו נמצא – – לא באמריקה, כי אם במין סאראטוב, למשל – האם גם אז היית מתקשה כל-כך בפתרון השאלה, או לא ? כלומר : האם היית מחליטה דבר לאחר פגישה עימו, או גם ללא פגישה עמו ? שואל אני זאת משום שסוף-סוף ענין לך עם בן-אדם. סלחי לי, צילה, שאני שואל שאלה זו, כי היא מטרידה אותי כל הזמן. האומנם לא עלתה כלל מחשבה זו על לבך ? ודעתי אני היא (ושוב אל תראי זאת כעצה למעשה), שאי-אפשר לך להגיע לידי החלטה גמורה בלתי אם שם. יתר על כן : לי נדמה, שאת עצמך מרגישה זאת, אלא שאת חוששת למשהו. למה ? אין אני יודע למה. אולי אותו – – לא גנע כליל, ואולי יראה את להיתקע שם בשל כל מיני ענינים ומסיבות. ואולם אם טעות היא עמי ואת עוד לא חשבת על כך – שקלי את הדבר עכשיו והודיעני. די, צילה, עתה, עד המכתב הבא. עיפתי קצת ואיני יכול להמשיך. היי שלום ואל תתרגשי הרבה.

אוריניסן.

P. S. הנה נחתי קצת. אם התמונות כבר מוכנות, אשלח אותן לך היום.

¹ במקור מטושטש ; כנראה : המוכן...

מאת המערכת

להבנת המסופר ב"מוטיבים גנסיניים", פרק א', אנו מביאים כאן את השיר כצורתו ב"אצל"

לא. נ. גנסיין :

וְהִיָּה כִּי יָשׁוּב מִגְּדוֹ וַיָּבֹא אֶל אֶרְצִי,
אֲנִי אֶהְיֶה שְׁלֹנָה.
וְכִי יִפְקֹד בֵּית אֲמִי וְאֲנִי אֶרְאֶה בְּפָנָיו –
שׁוֹב אֶרְאֶה בְּפָנָיו,
אֲנִי אֶהְיֶה שְׁלֹנָה.
וְכִי יָבִיט אֵלַי –
גַּם כִּי יָבִיט אֵלַי וְאֶל מִסְתָּרַי נִפְשִׁי, כְּשֶׁהָבֵיט,
בְּרַחֲמָיו הַרְחֹקִים וּבְתוֹגַת הַנֶּפֶשׁ הַגְּדוֹלָה שֶׁל גֶּבֶר –
כַּגְּבוֹר, הַלּוֹבֵשׁ אֶת מְדִינָתִי, אֲנִי אֶלְבֹּשׁ שְׁלֹנָה אֶפְלָה.
וְכִי יֵשֵׁט לִי יָדוֹ לְשִׁלּוֹם –
אֶקַּבֵּל גַּם יָדוֹ לְשִׁלּוֹם :
אֶקַּבֵּל בְּרוּחַ שׁוֹקֵטָה אֶת יָדוֹ הַגְּדוֹלָה,
אֶת יָדוֹ הַחַמָּה, הַחוֹבֶקֶה וְדוֹחֶה בְּטוּחוֹת,
וְזָכַר לֹא יִהְיֶה לְאוֹתוֹ הַרְטָט הַנוֹאֵל שְׂבַכְפִּי שְׁלִי,
אֲנִי אֶהְיֶה שְׁלֹנָה...

ואולם

אם יגרם מזלי והוא יפקד את נוי וגם ישכב בלילה
אתי ובצל קורה אחת – בית אמי,
אז אקום בדממה בלילה ואגשש בלאט ובכהונות רגלים וקפות
ואמצא משכבו באפל –
אני אמצא משכבו באפל !
והיה בהיותו סרוח לפני, ואחיו בתהו תרדמה,
ויצוריו חרדים מחדות המנוחה כי גברה,
לא יפיר ולא יחוש ונפשו לא תחלום קרבתתי,
אשמתנה ואשק לו בתזהו –
אסירה בלאט קצה השמיכה ואשק לו בתזהו...
ותהא זו הנשיקה נשיקת האיש הרוצח את נפש :
את דמו אסבאה בנשיקה הלזו !
ויהא זה הדם לי, להשקיט בו צמאי.
ולרפאות יהא לי, להשקיט בה תאות נפש גלמודה וחולה,
מיללה, פזאבה בחורה, ביסורים לאהבה
וחובקה אבנים דוממות,
נפש חרדה ונשרפת בלהבה לנשיקה שבאהבה
ונשק לא נשקה – – –
למיום גיחה לצמא ולחלות לאור שמש –
ואל אחרי בלומה...

אורלוגין
במה לדברי ספרות
בעריכת אברהם שלונסקי

חוברת
6
אוגוסט 1952

עמודים: 29 – 38

ספרית פועלים
הוצאת הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, מרחביה

שני מכתבים אל צילה לויין-דראפקין ממנחם פוזנסקי (מנחם פוזנסקי: אגרות תרע"ט – תשט"ז, הוצאת הקיבוץ המאוחד, תש"ך (1960)).

148. לצ. דראפקין¹

7.1.33.

צלה דראפקין,

אדם זר לך, שלא קרא עד עכשיו דבר משלך, רוצה לומר לך תודה, על הטוב שהענקת בסיפור "מיידעלשעס".

עורר ענין השם המוצלח; למן השורות הראשונות כבר הורגשה "אווירה", ומיד-מיד אחרי זה, בהתחלה, כבר ברור היה כי הכל כאן – אורי-ניסן גנסין. קראתי עד הסוף, דף אחר דף, במתיחות, בהשתתפות רבה ובעונג.

את א. נ. גנסין לא הכרתי, אך כל אשר משלו ומסביבו קרוב לי מאד, חשוב לאין-סוף. אגב קריאת סיפורך הייתי עם גנסין ועם כל דמויות הנשים מתוך "הצדה" ו"אצל" שלו, "המלוות"² אותי מלפני עשרים שנה ועד היום. שוב הייתי כאן עם האחיות טוקארָאָב ועם הצעירה שבהן – עם רוחמה מ"אצל".

על "מיידעלשעס" סיפרתי למכירים אחדים. בשעת ערב אחד קראתי את הדבר לשתי נשים, שיש להן מושג על גנסין, ואחת מהן הכירה אותו כאן, בארץ-ישראל. לשתיהן היתה זו שעה של חוויה ושל יחס-תודה אליך.

מתוך ענין כלפיך ביקשתי את שמך (מודה אני – הוא לא היה ידוע לי) בלכסיקון של זלמן רייזן. מצאתי, קראתי ו"הבנתי" את "חוטי הריקמה" של "מיידעלשעס". היטבת לעשות, שהעלית זאת, סוף-סוף, לאור "העולם".

מנחם גנסין מכיר אותך רק לפי מה שהיה שומע עליך מפי אורי-ניסן. מכתבים גדולים, כתובים רוסי, היו באים ממך, בשנים 08–1907, אל אורי-ניסן לכאן, לארץ ישראל, והוא, אורי-ניסן, היה מדבר עליך עם אחיו, פעמים היה "מתאר". באַרְטָה גנסין (אשת מנחם) זוכרת אותך, כמו מבעד לערפל, מווארשה.

הבאתי להם את ה"צוקונפט", סיפרתי ושאלתי עליך. הועלו ודופדפו שנים-לשעבר, קיוב, וארשה. אחרי-כן, לאחר שקראו, רחשו הם, הגנסינים, תודה לך, מאד-מאד. הם מוצאים כי הדמויות טובות ונכונות בתכלית.

מה עוד? שוחחתי קצת עליך עם דויד שמעונוביץ, הזוכר אותך מבברויסק. – –

אני כותב לך יודית ולא עברית, שבה אני רגיל ובה היה עולה בידי יותר לספר "כל"

זאת. – –

בברכות –

מנחם פוזנסקי

¹. המכתב במקורו – יודית; ². רמז ל"דמויות מלוות".

31.3.1933

צלה דראפקין הטובה,

"ואני בת שבע-עשרה עדיין (מתוך מכתבך). גם אני אינני קשיש הרבה מזה. משום כך לא מיד עניתך. היה רצון להמשיך קצת ברומאנטיקה ("מיידעלשעס" שלך ושני המכתבים בינינו הלא הם רומאנטיקה), ואני עשיתי זאת עד עכשיו, עד שיכול אני לגרום לך רגע טוב: יחד עם המכתב את מקבלת עתונים, בהם תמצאי את עצמך, בצעיף עברי. רק עתה נתון הסיפור הגנסיני שלך במקומו. עתה מצא את "תיקונו". יראוהו כמה אלפי אנשים, בהם מספר לא מועט בעלי יחס מיוחד לגנסיין.

אל-נא תרגזי, שלא נטלתי ממך רשות לתרגם. גליונות-גנסיין מוכרחים היו לצאת ליום מותו (כ"ז באדר, לפני עשרים שנה), ולו כתבתי לך על זאת, היתה תשובתך מתאחרת בהכרח. אולם הרגשתי כי את מרשה לי, ומותר לי לעשות זאת; הרי זו אפילו חובה מצדי, לתת לך את האפשרות להעשיר את הספרות הקטנה והבלתי-קטנה על אודות גנסיין. האם תורגמת כבר פעם לעברית? בדפוס? אם לא, הרי כאן מין סיפוק בשבילי, שאני ראשון בזה.

העתון "דבר" – – – הוא עתון-הפועלים שבכאן – – –² ואחד מהם (מן השירים של א. נ. ג.) באבטוגראף, קבוע באמצע סיפורך.

כאן, בגליון-גנסיין אין הסיפור "מיידעלשעס" סיפור סתם – כמו ב"צוקונפט". ואני ראיתי צורך לספר לקוראים, בכמה שורות, על הענין ועליך בזו הלשון:

"הדמות – – – שמסביב לה מפרפרות כל-כך כל שאר הדמויות – – – זו שורטטה ברטט-שבלב ובעיקר בקווי-מציאות ברורים, היא דמותו של א. נ. גנסיין. המשוררת צלה לויין-דראפקין היא בת בוברויסק, רוסיה – – – קשה היה לי לתרגם את שורותי מעברית. את רואה: "מפרפרות", "רטט-שבלב", "שורטטה"³ (איני זוכר כעת כיצד יש לאמור זאת ביודית). ואילו במקור כל זה פשוט, חלק, ואחרת קצת, טוב יותר. לעומת זאת, היה קל לי מאוד ונעים לתרגם אותך מיודית לעברית. יודית קשה לי יותר לכתוב מאשר עברית.

שש שורות-החרוזים תרגם המשורר ולפובסקי (הוא גם בעל המאמר "אגדת-גנסיין").

אני איני יודע לכתוב חרוזים.

ולבסוף – השם. כמה שנסיתי לתרגם את המלה "מיידעלשעס" בכל מיני דרכים, היה לזה תמיד גון אחר, ולא לטובה. נתחוויר לי, כי בעברית צריך הדבר להיקרא בשם אחר. עלתה על הדעת הדרך הבאנאלית "סטיסון", "יאירי" ועוד כגון זה. רגע אחד ניצנץ "עז ממות", אבל זאת לא הרשיתי לי שלא בידיעתך. לבסוף החלטתי: "בשנים ההן". מוצא טוב מזה לא היה לי. – – –

מכתבך, גילוי-הלב הטוב שלך היה לי כגמול יחסי ל"מיידעלשעס". רוצה הייתי לקרוא את הטופס הבלתי-ערוך של הסיפור, וכן את החלקים שעדיין לא נדפסו. כתבי, המשיכי בכתיבה זו! רוצה אני – פשוט, מטעמים אנוכיים – כי תכתבי הכל בצורה של סיפור, ולא של דרמה, שאינה קרובה ללבי. – – –

אורי-ניסן הבלונדי⁴ שלך יש לו אח-לשם קשיש ממנו: א. נ. ברנר, בנו של ברנר המנוח. גם הוא בלונדי, בן 18½; גבוה ותמיר ומוכשר. אחרי גמרו את הגמנסיה – פועל, חבר ב"קבוץ". היש לך מושג, מה הדבר? ועוד אח-לשם, בן חמש-שש שנים: במוסקבה, אצל מ. חיג (מספר עברי, משורר). – – – "אנא ארונובנה", "אצל קרובים עשירים באחוזה", השירים "עבר" ו"מתי" – את כל אלה מצאתי ב"צוקונפט" וקראתי. ועוד אמצא. מלבד זה – לקחתי הביתה את ה"אנתולוגיה של משוררות יהודיות" של קורמאן וקראתי לאט את שיריך. כולם "דיברו" אל לבי. יותר מכולם אולי "טבועה אני", שהתמונה שם היתה לי "מובנת" – לעמקה, אם רק תפסתי כנכון את אשר סיפרת כאן. מחכה אני לשיר המובטח (שתורגם בידי

גנסין). – רוצה את דברים ממני על אודותי. אם את יודעת עברית הייתי שולח לך את ספר סיפורי, ושם היית מוצאת את דברי הנאמנים ביותר על עצמי. – קשיש אני ממך בשנה אחת: 1887. בן דרום-רוסיה. גרתי גם בפולין. את סיפורי הראשון כתבתי והדפסתי בשנת צאתך לאמריקה: 1912 – – קודם, בשנת 1908, נסעתי לחדשים-מספר ללבוב – – . שם – גם שופמן. אלה השנים⁵ וא. נ. גנסין הם הקרובים ביותר לי, היחידים ביותר בשבילי – עד היום הזה – בספרות העברית. – – –

¹. נכתב במקורו – יודית; ². בהשמטה זו, שהשמיט מ. פ. בהעתק שלו, מדובר, כנראה, על שירי א. נ. גנסין; ³. מלה זו תורגמה במכתב במקורו לרוסית; ⁴. צ. ד. קראה לבנה בשם אורי-גנסין; ⁵. "אלה השנים" – ברנר ושופמן.

קישורים:

[בשנים ההן – ציליה דראפקין](#) תרגום: מנחם פוזנסקי

http://he.wikipedia.org/wiki/צילה_דראפקין

http://en.wikipedia.org/wiki/Celia_Dropkin

[ציליע דראפקין: אין הייסן ווינט 1935](#)

[ציליע דראפקין: אין הייסן ווינט 1959](#)

<http://benyehuda.org/gnessin/etsel.html> אורי ניסן גנסין: "אצל"

[זכרונות צילה לוי-דראפקין על א.נ. גנסין](#)

[מנחם פוזנסקי](#)

דְּמִיּוֹת מְלוֹחֹת

כתבים

[שלוש פעמים](#)

[ניגון-אבל](#)

[זהרורים](#)

[מוטיבים גנסיניים](#)

[Gnessin-Motives](#)

[אבטוביוגרפיה](#)

ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל
הוצאת הקיבוץ המאוחד תשי"ח